

Tussenbalans kortlopende onderzoeken

Hanneke Theelen

Lectoraat Professionalisering
van het Onderwijs

Januari 2022

samen onderzoekend
ontwikkelen van
inspirerend onderwijs

Zuyd
Onderzoek

ZU
YD

Inhoudsopgave

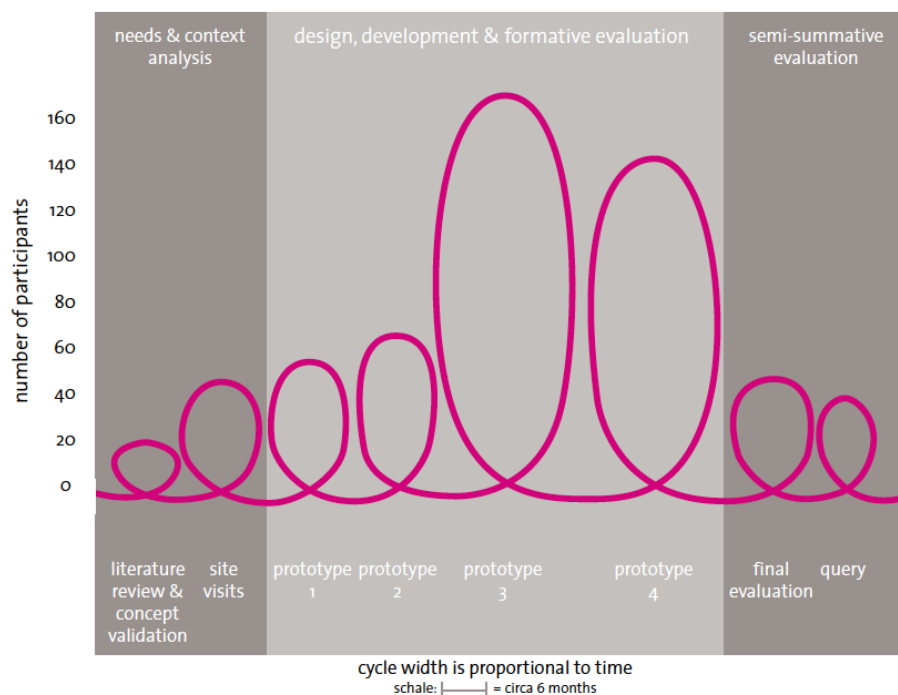
1. Aanleiding.....	3
1.1 Ontwerponderzoek	3
1.2 Ontwerponderzoek binnen het lectoraat	4
1.3 Tussenbalans	4
2. Methode.....	5
2.1 Procedure	5
3. Resultaten.....	5
3.1 Opbrengsten voor de onderwijspraktijk	5
3.2 De ontwerpgerichte aanpak.....	8
4. Conclusie	9
4.1 Ontwerponderzoek	9
4.2 Output ontwerponderzoek	9
4.3 Scholing kenniskring.....	10
4.4 Aanbevelingen.....	10
Referenties	12
Bijlage 1	13

1. Aanleiding

Het lectoraat ‘Professionalisering van het Onderwijs’ is een hogeschoolbreed lectoraat. Uitgangspunt voor onderzoek binnen het lectoraat is dat het moet leiden tot evidence-informed kennis over het onderwijs met als doel bij te dragen aan de versterking van het onderwijs bij Zuyd Hogeschool (Lectoraat Professionalisering van het Onderwijs, 2019). Deze bijdrage vindt plaats op het gebied van drie met elkaar verweven thema’s: (1) Actief leren in een (digitale) leeromgeving, (2) Onderwijsontwikkeling en (3) Duurzaam implementeren in teams.

1.1 Ontwerponderzoek

Het lectoraat streeft naar ontwerponderzoek waarbij verbetering van de onderwijspraktijk centraal staat (Lectoraat Professionalisering van het Onderwijs, 2021). Bij ontwerponderzoek zijn ontwerpen (van onderwijs) en onderzoeksactiviteiten met elkaar verweven: het ontwerp is gedeeltelijk gebaseerd op onderzoeksresultaten en het onderzoek heeft een ontwerp oriëntatie (van den Akker & Nieveen, 2021). Het doel van ontwerponderzoek is driedig: (1) professionele ontwikkeling van alle betrokkenen bij het onderzoek, (2) succesvolle ontwikkeling van het curriculum, en (3) ontwikkeling van kennis (van den Akker & Nieveen, 2021). Ontwerponderzoek kan een cyclisch karakter hebben en bestaat idealiter uit verschillende fasen (McKenney & van den Akker, 2005).

Figuur 1 Proces van ontwerpgericht onderzoek (McKenney & van den Akker, 2005)

1. Vooronderzoek (needs & context analysis): de behoeften en de context worden geanalyseerd, er vindt een literatuurreview plaats en er wordt een conceptueel of theoretisch kader voor het onderzoek ontwikkeld.
2. Prototypefase (design, development & formative evaluation): ontwerpfase bestaande uit verschillende iteraties met formatieve evaluatie als belangrijkste onderzoeksactiviteit om de interventie te verbeteren en verfijnen.

3. Beoordelingsfase: (semi-)summatieve evaluatie om vast te stellen of de oplossing of interventie voldoet aan de vooraf bepaalde specificaties. Dit resulteert vaak in aanbevelingen voor verbetering van de interventie, vandaar dat deze fase semisummatief wordt genoemd.

1.2 Ontwerponderzoek binnen het lectoraat

Het lectoraat heeft vier criteria voor ontwerponderzoek geformuleerd die het lectoraat van belang acht, namelijk:

1. Elk ontwerponderzoek start met vraagarticulatie waarbij met betrokkenen (indien relevant, inclusief studenten) het vraagstuk wordt verkend waarna in gezamenlijkheid met alle betrokkenen een onderzoekbare ontwerpvrage en een daarbij passende onderzoeksopzet wordt geformuleerd. Inhoudelijk dient de vraag te passen bij de drie pijlers van het lectoraat, te weten Actief leren in een (digitale) leeromgeving, Onderwijsontwikkeling en Duurzaam implementeren in teams
2. Het ontwerponderzoek is gericht op het ontwikkelen en verbeteren van het ontwerp in een onderwijspraktijk waarbij idealiter analyse-, ontwikkel- en evaluatie-activiteiten elkaar afwisselen in een iteratief proces.
3. Het ontwerponderzoek wordt methodologisch verantwoord opgezet. Het houdt rekening met de context (inclusief betrokkenen en overige stakeholders) waarin het ontwerp plaatsvindt, met het stadium waarin het ontwerp zich bevindt en de state of the art van de wetenschappelijke onderwijskundige kennis op het specifieke vraagstuk
4. Het ontwerponderzoek draagt bij aan kennisontwikkeling van alle betrokkenen vanuit hun verschillende rollen, inclusief de onderzoekers. Tevens dient het onderzoek mogelijkheden te hebben voor doorwerking naar een bredere kring van betrokkenen/ geïnteresseerden binnen en buiten Zuyd door middel van uiteenlopende disseminatie-activiteiten

1.3 Tussenbalans

Het lectoraat heeft tot dusver de ambitie om sterk in te zetten op kortcyclische onderzoeksprojecten van plusminus één opleidingsjaar met als streven per jaar tien kortlopende onderzoeksprojecten, waarbij alle fasen van ontwerpgericht onderzoek aan bod komen, in uitvoering te hebben (Lectoraat Professionalisering van het Onderwijs, 2021). Voor alle volledigheid: binnen het lectoraat vindt ook langdurig onderzoek plaats in de vorm van promotietrajecten (N = 2). Verder is de ambitie van het lectoraat om alle kortlopende onderzoeksprojecten voor te bereiden aan de hand van een projectvoorstel opgesteld door het lectoraat (zie bijlage 1).

Na twee jaar van kortlopende onderzoeksprojecten is er de behoefte binnen het lectoraat om een tussenbalans op te maken en de volgende vragen te beantwoorden.

- Wat leveren de kortlopende onderzoeksprojecten op voor de onderwijspraktijk van Zuyd Hogeschool?
- Is de ontwerpgerichte aanpak zichtbaar bij de kortlopende onderzoeksprojecten van het lectoraat Professionalisering van het onderwijs?

Bovenstaande vragen moeten informatie opleveren om als lectoraat te bepalen of de kortcyclische, ontwerpgerichte aanpak in zijn huidige vorm passend is voor onderzoeksprojecten binnen het lectoraat.

2. Methode

2.1 Procedure

De uitkomsten van alle kortlopende onderzoeksprojecten zijn bekeken (N=10). Dit waren onderzoeksrapporten, één PowerPoint, één poster en presentaties aan diverse geledingen binnen en buiten Zuyd Hogeschool. Van alle projecten is nagegaan (1) wat ze opleveren voor de onderwijspraktijk, (2) of er gebruik is gemaakt van een projectvoorstel van het lectoraat of anders en (3) welke fasen van ontwerpgericht onderzoek zichtbaar zijn in de uitkomsten.

Uitkomsten van de tussenbalans werden besproken met lector en een kenniskringlid om te valideren of de uitkomsten herkenbaar zijn.

Verder is een extern lid van het lectoraat, tevens expert op het gebied van ontwerponderzoek, gevraagd om een advies te geven over de bevindingen uit de tussenbalans.

3. Resultaten

3.1 Opbrengsten voor de onderwijspraktijk

De tien kortlopende projecten laten een duidelijke focus op het verbeteren van de onderwijspraktijk zien. Alle onderzoeken starten vanuit een vraag of behoefte van de onderwijspraktijk binnen Zuyd Hogeschool en zijn daardoor relevant voor de hogeschool. Illustratief hiervoor is een onderzoeksproject waarin de Basiskwalificatie Didactische Bekwaamheid (BDB) geanalyseerd werd ten behoeve van een heroriëntatie van dit programma. Uit dit onderzoeksproject vloeien aanbevelingen voort voor de verbetering van het programma. Doordat onderzoeksprojecten zo vanuit de praktijk, in samenwerking met opleidingen, worden opgezet is het evident dat de opbrengsten praktijkgericht zijn.

Tabel 1 toont een overzicht van alle kortlopende projecten met de bijbehorende opbrengst voor de onderwijspraktijk. Deze zijn: aanbevelingen (n = 5), een advies (n = 1), aandachtspunten (n = 1), overzicht met tools (n = 1), uiteenzetting over een interventie (n = 1), een concept voor living labs (n = 1) en presentaties (n = 25).

Tabel 1

Overzicht kortlopende projecten

<i>No.</i>	<i>Titel</i>	<i>Korte beschrijving</i>	<i>Opbrengsten voor de onderwijspraktijk</i>	<i>Presentatie(s) & communicatie</i>	<i>Projectplan lectoraat PvhO</i>	<i>Ander projectplan</i>
1	Herkansingen binnen Zuyd. Een advies voor het CvB	Advies over het moment van herkansingen binnen Zuyd Hogeschool	Advies	Directeurenoverleg Zuydnet		
2.	Wel weten, toch niet klaren. Drie aandachtspunten om betekenis te geven aan 'thuis raken in het hbo'	Discussiepaper over de aansluiting tussen het VO en HBO	Drie aandachtspunten	Dienst O&O		
3.	Onderzoeksrapport BDB	Een analyse van de BDB ten behoeve van een heroriëntatie op het programma	Aanbevelingen voor verbeteringen van de BDB	CvB CMR Dienst HR Kenniskring	x	
4.	Actief leren met Moodle	Inspiratie en ondersteuning voor docenten in het gebruik maken van de mogelijkheden die Moodle biedt op didactisch gebied	Overzicht van tools en hoe deze te gebruiken binnen Moodle per bouwsteen uit het boek Wijze lessen. Twaal Bouwstenen voor effectieve didactiek (Surma, et al., 2019)	Kenniskring		x
5.	De vijf bekwaamheden van docenten in beeld. Een exploratief onderzoek onder beginnende docenten van Zuyd Hogeschool	Een exploratief onderzoek waarbij is onderzocht wat beginnende docenten aan taken verrichten en welke competenties zij daarvoor van belang achten	Drie aanbevelingen	CvB CMR Buitenkring Kenniskring HR-teamleiders		

6.	Ervaringen met online onderwijs in coronatijd bij Zuyd Hogeschool	Een studie om de voordelen van het online onderwijs in kaart te brengen onder alle studenten en docenten van Zuyd Hogeschool	Lijst met concrete aanbevelingen voor de praktijk	CvB CMR Dienst O&O Zuydnet Kenniskring Divisie BBV van de VOR		
7.	Waarnemingen van veranderingen: Conversaties als werkwijze om zicht te krijgen op veranderingen in studiesucces en de verklaringen ervan	Er zijn observaties gevoerd met opleidingsmanagers om middels managementinformatie zicht te krijgen op veranderingen in studiesucces n.a.v. het programma Succesvol Studeren binnen Zuyd Hogeschool	Uiteenzetting over het voeren van dit soort conversaties t.a.v. studiesucces.	Docententeam van 1 betrokken opleidingen Begeleiders Succesvol Studeren	x	
8.	Monitoring programma succesvol studeren	Dit onderzoek betreft een monitoring van het programma Succesvol Studeren aan de hand van interviews met begeleiders van het programma	Conclusies over het gestructureerd interviewen van begeleiders en als aanbeveling de voortzetting van deze werkwijze	Begeleiders Succesvol Studeren Kenniskring		
9.	Learning and developing teaching competencies in a professional learning community	Onderzoeksverslag naar hoe Professional Learning Communities ingezet kunnen worden in het hoger onderwijs met als doel kennisuitwisseling tussen docenten m.b.t. didactische vaardigheden in online onderwijs	Aanbevelingen voor de positionering, implementatie en organisatie van Professional Learning Communities	Kenniskring inclusief collega HR		x
10.	Living labs in het domein gezondheidszorg & welzijn van Zuyd Hogeschool	Rapportage betreft een visie op innoveren en (werkplek)leren in living labs, variaties in living labs, ontwerpregels en voorwaarden van succes van living labs. Definitie van living labs en vertaling naar domein Gezondheidszorg & Welzijn	Een concept voor de ontwikkeling van living labs binnen Zuyd.			x

Wat opvalt is dat er een diversiteit is aan de invulling van de rapportages. Sommige rapportages zijn onderzoeksmatig ingestoken met een theoretisch kader, methoden, analyse, resultaten en conclusie, andere rapportages vermelden deze onderdelen niet of minder uitgebreid. Deze bevinding werd ook vastgesteld tijdens de visitatie van het lectoraat op 28 september 2021. Hier werd aangegeven dat de theoretische kaders vaak ontbreken in de rapportages, wat als een gemis ervaren werd.

Tot slot, vier onderzoeksprojecten hebben gebruik gemaakt van een projectvoorstel, waarvan één het projectvoorstel van het lectoraat heeft gebruikt.

3.2 De ontwerpgerichte aanpak

Tabel 2 laat zien welke onderzoeksfase van het ontwerpgerichte onderzoek terug te zien is in de tien kortlopende onderzoeksprojecten. Iteraties, als onderdeel van de prototypefase, zijn apart weergegeven. Alle tien de kortlopende onderzoeksprojecten laten vooronderzoek zien middels analyse van literatuur en/of bestaande onderwijscontexten. Bij twee studies was de prototypefase zichtbaar, echter zonder iteraties. En bij één studie was er sprake van een beoordelingsfase.

Tabel 2

Fasen van ontwerpgericht onderzoek bij de kortlopende onderzoeksprojecten

<i>No.*</i>	<i>Vooronderzoek</i>	<i>Prototypefase</i>	<i>Iteratie</i>	<i>Beoordelingsfase</i>
1.	x			
2.	x			
3.	x			
4.	x	x		
5.	x			
6.	x			
7.	x	x		x
8.	x			
9.	x			
10.	x			

* Nummering correspondeert met Tabel 1

4. Conclusie

4.1 Ontwerponderzoek

Uit deze tussenbalans blijkt dat het lectoraat kortdurende onderzoeken uitvoert met een praktijkrelevantie voor de hogeschool. Echter is er nog geen sprake van het volledig doorlopen van de ontwerpgerichte onderzoekscyclus. En dat is niet erg. Onderzoek binnen het lectoraat heeft duidelijk de insteek om een meerwaarde te zijn voor de onderwijspraktijk van Zuyd Hogeschool, dat is wat telt. Het volstaat als toekomstig onderzoek binnen het lectoraat een **(her)ontwerporiëntatie** heeft, de eerder gehanteerde definitie mag dus wat verruimd worden. De vraag die hierbij altijd gesteld kan worden is: 'Hoe kan het onderwijs doorontwikkeld worden?'. Een voorbeeld van een dergelijk onderzoek is het evalueren van een huidige onderwijspraktijk met als doel deze praktijk te verbeteren.

Mochten er onderzoeksvragen zijn die zich goed lenen voor het volledig doorlopen van de ontwerpgerichte onderzoekscyclus, dan is het goed om in gedachten te houden dat ontwerponderzoek complex is en uit meerdere deelstudies bestaat met als gevolg dat het uitvoeren van ontwerponderzoek veel tijd kost (Pauw, Jongstra, & McKenney, 2018). Dit lijkt tevens een andere verklaring waarom de kortlopende onderzoeken binnen het lectoraat niet de volledige onderzoekscyclus beslaan. Een advies in dit geval zou zijn: Werk met **seriële onderzoeken** waarbij kortdurende (plusminus één jaar) deelstudies elkaar opvolgen. Voordeel hiervan is tevens dat een ontwerp in andere contexten getest en verfijnd kan worden wat de transfereerbaarheid vergroot (Pauw, Jongstra, & McKenney, 2018). Andere mogelijkheid is om de **termijn van één jaar niet altijd te hanteren**, maar te laten afhangen van de onderzoeksvraag en de gekozen methodiek.

De visitatiecommissie (28-11-2021) adviseerde het lectoraat om de onderzoeksmethodiek niet te beperken tot ontwerponderzoek o.a. vanwege de tijdsinvestering die niet altijd haalbaar is bij de looptijd van onderzoeksprojecten binnen het lectoraat. Het advies van de visitatiecommissie was om te spreken van **participatief praktijkonderzoek**. Dit vergroot de mogelijkheden om de methode meer af te stemmen op de vraag. Voor het lectoraat is het evident dat collega's betrokken worden bij ons onderzoek waar mogelijk. Dit is immers ook een uitgangspunt van ontwerponderzoek. We blijven de term ontwerponderzoek dan ook hanteren.

4.2 Output ontwerponderzoek

Er is een grote diversiteit in de wijze waarop rapportages worden vormgegeven. Dit lijkt ook afhankelijk van het type onderzoeksvraag en de onderzoeksdoelen. Vanuit de visitatie is echter aangegeven dat het ontbreken van theoretische kaders in sommige gevallen een gemis is. Bij ontwerponderzoek betreft kennis in **theoretische kaders** het **conceptualiseren** en **mobiliseren** van **reeds beschikbare onderzoekskennis**: Vanuit welke kennisbasis vertrek je? Wat weten we al? Zijn er veelbelovende voorbeelden van interventies uit andere contexten? (J. van den Akker, persoonlijke communicatie, 1 november 2021)

Zoals eerder beschreven is het doel van ontwerponderzoek drieledig: er wordt kennis ontwikkeld, oplossingen bedacht voor de onderwijspraktijk en betrokken ontwikkelen zich professioneel. Het is belangrijk om binnen het lectoraat afspraken te maken over deze drieledige output. Als eerste moet een onderzoeksproject een **aantoonbare opbrengst (praktisch en/of theoretisch)** voor de onderwijspraktijk van Zuyd Hogeschool hebben. Daarnaast moet een onderzoeksproject een **onderzoeksrapport** opleveren inclusief het theoretisch/conceptueel kader, methode, data-analyse, resultaten, conclusie en discussie. Disseminatie van deze kennis binnen Zuyd Hogeschool en naar buiten toe is hierbij een must. Denk hierbij aan publicaties in wetenschappelijke en vaktijdschriften,

presentaties, deelname aan congressen, workshops, posters, filmpjes etc. Het geven van presentaties door het lectoraat binnen Zuyd Hogeschool vond in het verleden al veelvuldig plaats (zie tabel 1). Tot slot zou het goed zijn om na een onderzoeksproject stil te staan bij de professionele ontwikkeling die de kenniskringleden hebben doorgemaakt. Is het zinvol om kennis hierover te **delen in de kenniskring**? Bijvoorbeeld als er een, voor het lectoraat, nieuwe methode zoals de groeps concept mapping methodiek gehanteerd is waar andere leden weer van kunnen leren.

Hieropvolgend is het advies om met (een kleine geleiding van) de kenniskring het huidige **projectvoorstel aan te passen**. Er moet in het projectvoorstel aandacht besteed worden aan de beoogde meervoudige output met oog voor de praktijk. Tevens zou het projectvoorstel goed moeten borgen dat er een ontwerporiëntatie gehanteerd wordt. Dit is ook weer helpend voor het kernteam om bij bespreking van nieuwe onderzoeksvoorstellen besproken te borgen dat de voorstellen aansluiten bij de visie op onderzoek van het lectoraat.

4.3 Scholing kenniskring

Er is nog een laatste verklaring waarom in het verleden de ontwerpgericht onderzoekscyclus niet volledig doorlopen is. Het lectoraat is vrij recentelijk geschoold in ontwerponderzoek waardoor er nog onvoldoende gelegenheid geweest is om onderzoeken ontwerpgericht in te steken. In de tussentijd is er alweer vrij veel verloop in de kenniskring geweest. Daarom is het extra van belang om te waarborgen dat alle **kenniskringleden bekend zijn met de principes van ontwerponderzoek**. Bijvoorbeeld middels een studiedag of basisliteratuur. Het externe lid van de kenniskring, Jan van den Akker, biedt hiervoor zijn hulp aan.

Daarnaast is het van belang dat er in de kenniskring van het lectoraat PvhO gelegenheid geboden wordt om **inhoudelijke zaken te delen** met elkaar. Bijvoorbeeld projectvoorstellen, onderzoeksmethoden, rapportages etc. Zo kan er van elkaar geleerd worden en realiseer je tevens dat iedereen dezelfde taal gaat spreken.

4.4 Aanbevelingen

Onderzoek uitgevoerd door leden van het lectoraat Professionalisering van het Onderwijs zijn praktijkgericht en leveren een bijdrage aan de verbetering van het onderwijs binnen Zuyd Hogeschool. Echter is er een discrepantie tussen de gekozen onderzoeksmethodiek (ontwerponderzoek) en de keuze voor kortlopende onderzoeken (plusminus één jaar). Uit de tussenbalans volgen de volgende aanbevelingen:

- De definitie van ontwerponderzoek mag verruimd worden. De insteek zou moeten zijn dat al het onderzoek binnen het lectoraat een (her)ontwerporiëntatie heeft. Centrale vraag hierbij is: 'Hoe kan het onderwijs doorontwikkeld worden?'
- In geval van het volledig doorlopen van de ontwerponderzoekscyclus kan er gewerkt worden met seriële onderzoeken of kan de onderzoekstermijn van één jaar verruimd worden.
- Onderzoek binnen het lectoraat heeft idealiter een drieledige output: (1) een aantoonbare opbrengst (praktisch en/of theoretisch) voor de onderwijspraktijk, (2) kennis (vastgelegd in een onderzoeksrapport) en (3) een bijdrage aan de professionele ontwikkeling van de kenniskringleden.
- Het onderzoeksvoorstel moet aangepast worden met oog voor de ontwerporiëntatie en drieledige output van ontwerponderzoek zoals hierboven beschreven.
- Kenniskringleden moeten bekend zijn met de principes van ontwerponderzoek en inhoudelijke zaken zouden gedeeld moeten worden met elkaar. De kenniskring zal benut worden om

tussentijds informatie met elkaar te delen, bijvoorbeeld onderzoeksvorstellen, theoretische kaders etc. Dit draagt ook bij aan de professionele ontwikkeling van het lectoraat.

Referenties

- McKenney, S., & van den Akker, J. (2005). Computer-based support for curriculum designers: A case of developmental research. *Educational Technology Research & Development*, 53(2), 41-66.
- Lectoraat Professionalisering van het Onderwijs (2019). *Strategisch plan 2019-2025*.
- Lectoraat Professionalisering van het Onderwijs (2021). *Zelfevaluatierapport*.
- Pauw, I., Jongstra, W., & McKenney, S. (2018). Ontwerpgericht onderzoek op de lerarenopleiding. In F. Boei, & M. Willemse (Eds.), *Katern 5: Onderzoek in de lerarenopleiding* (pp. 119-130). VELON.
<http://www.lerarenopleider.nl/velon/wp-content/uploads/2018/03/Kennisbasiskatern5-printfile.pdf>
- Surma, T., Vanhoyweghen, K., Sluijsman, D., Camp, G., Muijs, D., & Kirschner, P. A. (2019). *Wijze lessen. Twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek*. Drenthe: Ten Brink Uitgevers.
- van den Akker, J., & Nieveen, N. (2021). Combining curriculum and teacher development through design research. In Z. A. Philippakos, E. Howell, & A. Pellegrino (Eds.) *Design-based research in education. Theory and applications*. New York: The Guildford Press.

Bijlage 1

Lectoraat Professionalisering van het Onderwijs**Format projectvoorstellen****Kortlopend onderzoeksproject (max 1000 woorden)***Definitieve versie format: 11 februari 2020*

Titel project	
Pijler	
Namen onderzoekers	
Looptijd project	
Datum	
Versie	

1	Wat is het probleem/de ambitie en in welke context is dit aan de orde?
2	Wat is de onderzoeksvraag?
3a	Opzet en uitvoering onderzoek
3b	Borging datamanagement
3c	Aandacht voor ethische aspecten
4	Samenwerking: wie is opdrachtgever, hoe en met wie wordt Informatie over onderzoek gedeeld, met wie werk je samen?
5	Opbrengsten (tijdens en na afronding project)
6	Planning (in tijd, uren en personen) en kosten (personeel en materieel)
7	Risico's
8	Overig
9	Geraadpleegde bronnen